

11. Про місто-герой Севастополь [Електронний ресурс]: проект Закону України (реєстр. № 2321 від 3 квітня 2008 року), внесений народними депутатами України Вернидубовим І. В., Колесніченком В. В., Литвином В. М., Симоненком П. М. – http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=32195

12. Висновок Головного науково-експертного управління від 26 травня 2008 року на проект Закону України «Про місто-герой Севастополь» від 3 квітня 2008 року [Електронний ресурс]. – http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?pf3511=32195

13. Адміністративно-територіальний устрій України. Шляхи реформування / [Яцуба В. Г., Яцюк В. А., Матвішшин О. Я. та ін.]. – К., 2007. – 366 с.

14. Жук В. І. Міста районного значення як суб'єкти економічної діяльності / В. І. Жук, О. В. Шевченко [Електронний ресурс]. – www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Znpchdtu/.../19_Gyk_Shevchenko.pdf

15. Транин А. А. Адміністративно-територіальна організація капіталістического государства – М.: Наука, 1984. – 145 с.

16. Про спеціальний статус міста Кривий Ріг [Електронний ресурс]: проект Закону України № 1239 від 18 грудня 2007 року. – http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF0YF00A.html

17. Про статус державного курорту – Всеукраїнської дитячої оздоровниці міста Євпаторія [Електронний ресурс]: проект Закону України № 8129 від 18 лютого 2011 року. – http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF69T00B.html

18. Губань Р. В. Правове регулювання адміністративно-територіального устрою України: Вступ до курсу / Губань Р. В.; Академія муніципального управління. – К., 2011. – 210 с.

19. Демчишен В., Толкованов В. Про деякі аспекти розвитку міжмуніципального співробітництва як інноваційного інструменту в реалізації державної регіональної політики в Україні // Віче. – 2010. – № 24. – С. 6–9.

17

Деякі питання сучасного наукового забезпечення кримінального провадження: теорія і практика

Петро БІЛЕНЧУК,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри правосуддя
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Відповідно до визначених Конституцією України засадних цінностей, зокрема про те, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю», здійснюється й реформування діяльності органів кримінального судочинства [3, с. 4].

Новий КПК України істотно змінив ідеологію сучасного кримінального судочинства та визначив якісно нові завдання. Зокрема, в ст. 2 КПК України чітко зазначається, що завданнями кримінального провадження є: 1) захист особи, суспільства, держави від кримінальних правопорушень; 2) охорона прав, свобод та законних інтересів його учасників; 3) забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду тощо [4, с. 7].

Очевидно, що виконання цих завдань неможливе без застосування сучасних наукових засобів, що

свідчить про необхідність продовження досліджень у цьому напрямі. Хоча тематика методологічних засад наукового забезпечення кримінального провадження в усі часи привертала увагу вітчизняних і зарубіжних учених.

Актуальним залишається створення сучасного вчення про систему засобів наукового забезпечення кримінального провадження та розроблення рекомендацій, спрямованих на ефективне їх застосування, з метою розв'язання практичних завдань, що й зумовило виклад цього напрямку дослідження та висвітлення його основних результатів у цій статті.

Зокрема, нерозв'язаними залишаються такі питання, як: загальнотеоретична характеристика сучасного наукового забезпечення кримінального провадження, наукові засади систематизації його засобів; особливості наукового забезпечення досудового розслідування і судового провадження, його пріоритетні напрями, механізми вдосконалення та інші.

Основною метою цієї статті є підбиття підсумків розроблення та створення сучасної концепції наукового забезпечення кримінального провадження.

Зазначена мета реалізується за допомогою вирішення таких завдань: 1) обґрунтування необхідності створення нової системи знань, нового вчення – теорії і практики сучасного наукового забезпечення кримінального судочинства; 2) визначення сутності загальнотеоретичної характеристики сучасного наукового забезпечення кримінального провадження; 3) формування методологічних засад наукового забезпечення кримінального провадження; 4) розкриття традиційної та сучасної багаторівневої системи засобів наукового пізнання, доказування, розслідування у сфері кримінального судочинства; 5) розроблення комплексу новітніх криміналістичних засобів, методів, технологій і алгоритмів забезпечення кримінального провадження; 6) здійснення системного порівняльного аналізу особливостей наукового забезпечення досудового розслідування і судового провадження; 7) створення системи рекомендацій щодо практичного застосування криміналістичних засобів на стадії досудового розслідування й судового провадження; 8) подання пропозицій, спрямованих на вдосконалення процесуальної регламентації застосування засобів науки криміналістики; 9) формулювання пріоритетних напрямів та механізмів удосконалення наукового забезпечення кримінального провадження.

Методологічною основою цього дослідження є сучасна теорія наукового пізнання, що ґрунтується на світоглядних принципах, загальнонаукових та спеціальних методах. Зокрема, таких, як: 1) формально-логічний – під час узагальнення матеріалів експертної, слідчої і судової практики, аналізу норм чинного законодавства та наявних теоретичних конструкцій з приводу особливостей наукового забезпечення кримінального провадження; 2) класифікація – з метою системного поділу і впорядкування засобів наукового забезпечення кримінального провадження; 3) узагальнення – з метою переходу від окремих фактів до загальних; 4) порівняльно-правовий – під час дослідження законодавства про правове регулювання використання засобів наукового забезпечення кримінального провадження; 5) історико-правовий – для розкриття еволюції поглядів учених на окремі проблеми, що стосуються предмета наукового дослідження; 6) системно-структурний – під час дослідження наукових засад класифікації засобів наукового забезпечення кримінального провадження; 7) статистичний – для ілюстрації теоретичних висновків даними вивчення державної та відомчої статистичної звітності.

Теоретичною основою цього дослідження є наукові праці з філософії, логіки, психології, соціології, фізики, хімії, біології, математики, кібернетики, інформатики, нейробіоніки, філософії права, аналітичної юриспруденції, кримінального права та процесу, криміналістики, судової експертології, оперативно-розшукової діяльності тощо.

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні дані МВС України і Державної судової адмі-

ністрації України за 1960–2012 роки, узагальнені матеріали 650 кримінальних проваджень щодо ефективності й результативності використання наукових засобів під час досудового розслідування, результати вивчення 150 кримінальних справ стосовно 600 засуджених за скоєння розбійних нападів у складі організованих злочинних груп, а також результати анкетування 300 слідчих і 220 керівних працівників органів досудового розслідування. Для вивчення рис характеру 50 осіб використовувалася методика багатостороннього дослідження особистості АСБДО-ММР1. На електронному аналізаторі (EIA-1) проаналізована мова 35 досліджуваних. За допомогою програмного засобу «ПРИАМ» здійснено моделювання й прогнозування стану злочинності в Україні за тридцятилітній період.

Наукова новизна цієї статті в тому, що за результатами попередніх досліджень розроблено і створено сучасну концепцію наукового забезпечення кримінального провадження [1].

Вважаємо, що цінність розробленої концепції та зроблених на її основі висновків, пропозицій і рекомендацій полягає в тому, що в них пропонується низка нових концептуальних положень теорії і практики наукового забезпечення пізнавальних процесів у кримінальному провадженні. Зокрема, обґрунтовано необхідність створення нової системи знань, нового вчення – теорії і практики сучасного наукового забезпечення кримінального провадження. Розроблено й створено сучасну концепцію наукового забезпечення кримінального провадження, яка структурно складається з таких основних елементів: а) загальнотеоретичної характеристики сучасного наукового забезпечення кримінального провадження; б) методологічних засад систематизації засобів наукового забезпечення кримінального провадження; в) особливостей наукового забезпечення досудового розслідування та судового провадження. Визначено, що: теорія і практика сучасного наукового забезпечення кримінального провадження має: а) власну методологію (шлях дослідження, пізнання), яка являє собою складне утворення, що включає цілу систему теоретичних світоглядних принципів, логічних прийомів, конкретних засобів пізнання та доказування, цілісної системи філософських, загальнонаукових, конкретно-наукових, спеціальних способів і методів дослідження загальних і окремих закономірностей виникнення, розвитку і функціонування сфери кримінального судочинства, б) структуру криміналістичної теорії пізнання та доказування, яка містить нові елементи (генеза судового пізнання та доказування; загальнотеоретичні засади судового пізнання та доказування; методологія судового пізнання та доказування; засоби пізнання, доказування, розслідування у сфері кримінального судочинства). Встановлено, що окремими вченнями криміналістичної теорії пізнання та доказування є: теорія запобігання проступкам, правопорушенням, злочинності; теорія процесуального забезпечення оперативно-розшукового пізнання та доказування [гласні (розшукові) слідчі дії і негласні (розшукові) слідчі дії]; теорія суддівського адміністрування; теорія управління у сфері кримінального судочинства; теорія організації і системології сфери кримінального судочинства; теорія інформаційно-аналітичного забезпечення сфери кримінального судочинства; теорія автоматизації, комп'ютеризації, інформатизації сфери судочинства. Також у

дослідженні розкрито традиційну та сучасну багаторівневу систему засобів наукового забезпечення пізнання та доказування у сфері кримінального судочинства, яка містить загальнофілософські, загальнонаукові, конкретно-наукові та спеціальні методи. Розроблено комплекс новітніх криміналістичних засобів, методів і комп'ютерних технологій: а) слідчо-оперативний одорологічний кейс (комплект); б) топографічну криміналістичну лінійку; в) комплект засобів для дослідження психофізіологічних особливостей особи в криміналістиці; г) складний метричний квадрат; д) комплект науково-технічних засобів дільничного інспектора органу правопорядку; е) патент на промисловий зразок – трафаретну лінійку слідчого, «лінійка – С», є) інтерактивну методику V-3 «Юлій Цезар»; ж) електронний мультимедійний підручник «Криміналістика»; з) автоматизовану систему багатофакторного дослідження особистості – «АСБДО-ММР1»; і) універсальний програмний продукт «АКССА» для використання слідчими і судьями в єдиній комп'ютерній мережі органів кримінального провадження. Доведено, що особливостями наукового забезпечення досудового розслідування й судового провадження є: а) механізм правового регулювання пізнання, доказування, розслідування; б) правовий статус суб'єкта пізнання, доказування, розслідування; в) конкретна мета і об'єкт пізнання, доказування, розслідування; г) законодавчо визначений арсенал засобів, методів, технологій, за допомогою якого відбувається пізнання, доказування, розслідування. А також обґрунтовано, що пріоритетними напрямками та механізмами вдосконалення наукового забезпечення кримінального провадження є: а) поетапне втілення у сфері судочинства програмних положень концепції забезпечення органів судової влади новітніми засобами пізнання; б) впровадження методів інформаційно-аналітичної діяльності, автоматизованих систем і банків даних, віртуальних систем управління знаннями, засобів комбінаторного аналізу, ноотехнологій і грид-технологій; в) розроблення веб-проекту дистанційного онлайн-навчання слідчих, прокурорів, суддів, адвокатів.

На основі проведених досліджень удосконалено: 1) підходи до класифікації світоглядних принципів сучасного наукового забезпечення кримінального провадження, зокрема таких, як зумовленість, самодостатність, світоглядність, наукова обґрунтованість, антиентропійність, ефективність, інтегративність, всеосяжність; 2) підходи до систематизації засобів пізнання, доказування, розслідування, зокрема, таких, як правові й організаційно-управлінські, криміналістичні, спеціальні, оперативно-технічні, оперативно-розшукові; 3) положення чинного законодавства про незаконне порушення права власності на інформацію, несанкціоноване копіювання інформації; за порушення правил обробки інформації персонального характеру за допомогою комп'ютерних систем.

Крім того, вважаємо, що потребують подальшого розвитку: 1) наукові розробки в галузі криміналістичної діагностики, одорології, акустики, системології, антропології, аналітики і дидактики; 2) засоби багатофакторного аналізу, математичного моделювання та оптимізації кримінального провадження – «ПРІАМ», АРМ-слідчого «Інсайт»; 3) лазерні технології Focus 3D, електронні засоби, біометричні методи, інтерактивні методики дистанційного й віртуального

онлайн-навчання, ноотехнології, мережевоцентричні інтернет-технології і грид-технології [1].

Отже, можна дійти таких висновків. Теоретичне і практичне значення результатів нашого дослідження полягає в тому, що викладені в цій статті положення, пропозиції, рекомендації може бути використано в таких основних напрямках: 1) у законотворчій діяльності з метою вдосконалення чинного законодавства щодо використання новітніх засобів пізнання та доказування в процесі кримінального провадження; 2) в науково-дослідній роботі як підґрунтя для подальших досліджень у сфері кримінальної юстиції, правосуддя, судочинства, удосконалення наукового забезпечення пізнавальних процесів у сфері кримінального провадження; 3) в навчальному процесі під час викладання курсів «Криміналістика», «Судова експертологія», «Юридична психологія», «Оперативно-розшукове забезпечення слідства»; 4) в галузі міжнародного співробітництва (рекомендації, сформульовані в цій статті, вже прийняті й використовуються в рамках реалізації напрямку «Комп'ютерна злочинність» спільної українсько-американської науково-дослідної програми Академії правових наук України та Національного інституту юстиції Департаменту юстиції США; 5) у практичній діяльності під час проведення навчально-методичних семінарів і практичних занять у системі службової підготовки, а також на курсах підвищення кваліфікації працівників органів досудового розслідування та експертно-криміналістичних установ.

Результати цього дослідження були також оприлюднені, критично оцінені та схвалені на засіданнях кафедри криміналістики і кафедри правосуддя та Вченої ради Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Вченої ради Київського університету права НАН України; Вченої ради Національного університету внутрішніх справ, Вченої ради Навчально-наукового інституту підготовки слідчих і криміналістів.

Окремі ідеї, інновації, ноотехнології, положення цього дослідження апробовано та впроваджено на лекційних, семінарських і практичних заняттях зі спецкурсів: «Оперативно-розшукове забезпечення слідства», «Особливості фіксації ходу і результатів слідчих дій», «Актуальні проблеми наукового забезпечення пізнавальних процесів у сфері судочинства», курсів криміналістики, юридичної психології та судової експертології.

Джерела

1. Біленчук П. Д. Засоби пізнання у сфері кримінального судочинства: наукові засади систематизації та особливості використання. Кн. 2. Систематизація засобів пізнання у сфері кримінального судочинства: традиційна та сучасна: Монографія / П. Д. Біленчук. – Хмельницький: ХЦНІІ, 2012. – 410 с.
2. Біленчук П. Д. Засоби пізнання у сфері кримінального судочинства: наукові засади систематизації та особливості використання. Кн. 3. Особливості використання засобів пізнання у сфері кримінального судочинства: порівняльний системний аналіз: Монографія / П. Д. Біленчук. – Хмельницький: ХЦНІІ, 2012. – 502 с.
3. Конституція України. – К.: ЮРІНКОН, 1996. – 80 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]. – zakon4.rada.gov.ua//laws/show/4651-17